

виходила польськомовна газета «Колективіст Ємільчинщини», в смт. Городниці (Новоград-Волинський район) протягом 1933-1935 рр. виходила газета «Стандарт соціалізму». Газета «Socyalistyczne Polesie» («Соціалістичне Полісся») – це громадсько-політична газета Коростенського району Житомирської області УРСР виходила на польській мові [1].

Отже, значна роль в утвердженні радянської влади на Житомирщині, як і в Україні загалом, відводилася періодичним газетним виданням. Адже преса мала виконувати і інформаційні, і суто пропагандистські функції. Саме через це у міжвоєнний період більшовики приділяли значну увагу становленню та розвитку мережі періодичних газетних видань на Житомирщині.

Список використаних джерел та літератури

1. Більшовик Олевщини. – 1932. – 20 квітня.
2. Волинський пролетарий. – 1921. – 7 липня.
3. Голос праці. – 1923. – 7 жовтня.
4. За більшовицькі темпи. – 1932. – 12 березня.
5. Серп і молот. – 1923. – 8 листопада.
6. Гафнер В. А. Партийно-советская печать как инструмент политической борьбы в советском обществе 1920-х гг. : дис. канд. ист. наук : спец. 07.00.02 / В. А. Гафнер. – М., 2010 – 248 с.

Іван Ковальчук
(м. Житомир)

СТРАТЕГІЯ І КЕРІВНИЦТВО ОУН(Б) НА ЖИТОМИРЩИНІ У 1943 Р.

Початок 1943 р. був ознаменований кардинальною зміною ситуації на Східному фронті. Успішне закінчення контрнаступальної операції Червоної армії у битві під Сталінградом призвело до початку переходу стратегічної ініціативи у Другій світовій війні на бік сил Антигітлерівської коаліції. У середовищі українського націоналістичного руху зрозуміли, що військова потуга Третього райху вже не є такою величною. Лідери українських націоналістів розпочинають розбудову своїх військових формувань і збройну боротьбу за створення самостійної України. Вони сподівалися, що фронт бойових дій між вермахтом і Червоною армією іще хоча б з рік-півтора не прийде на територію України. Проте, цього не

сталось, і на кінець 1943 р. практично вся Лівобережна Україна уже була звільнена від нацистської окупації.

У 1943 р. бандерівська ОУН постала лідером українського самостійницького підпілля, концентруючи навколо себе його діяльність. Розвідка радянських партизан доповідала керівництву СРСР, що на території Західної і Правобережної України оунівці щоденно посилюють свої позиції і розгортають збройну боротьбу проти німців за створення самостійної України [13, с. 8, 4].

Упродовж 17–21 лютого 1943 р. відбулася Третя конференція ОУН(Б). Окрім проголошення про утворення власних регулярних збройних сил ОУН С. Бандери на цій конференції змінила власну назву. Тепер бандерівці офіційно називалися ОУН(СД) (самостійників державників) [8, с. X].

До жовтня–листопада 1943 р. Житомирський обласний провід ОУН(Б) очолював «Бульба» – найпевніше, що звали його Микола Васильович [10, арк. 320]. Відомо, що «Бульба» за націоналістичну діяльність відбув тюремне ув'язнення у Польщі [12, с. 621]. Період керівництва «Бульби» був для усього оунівського підпілля часом подальшої розбудови організаційної мережі і переходу до військової діяльності. У цей час оунівське підпілля Житомирщини стало найчисельнішим за весь період, а сама мережа нараховувала 5 окружних проводів: Бердичівський, Житомирський, Коростенський, Попільнянський (у деяких джерелах іменується як Андрушівський [7, с. 340]), Пулинський (Червоноармійський, серед підпілля відомий як Запоріжжя) [4, арк. 98]. Сам «Бульба» безпосередньо опікувався створенням і функціонування місцевих боївок УПА [6, арк. 140]. У кінці 1943 і на початку 1944 р. «Бульба» перебував у загоні Федора Воробця («Верещаки»), згодом повернувся на Західну Україну і став крайовим провідником юнацтва [1, арк. 201].

Останнім керівником підпілля бандерівців Житомирської області у період німецької окупації був «Орлюк» або «Орлик», справжнє ім'я якого Василь Куліш. Походив він із Волині, народився 1918 р. Наприкінці 1943 р. він також був крайовим референтом юнацтва на ПЗУЗ і керівником політичного відділу воєнної округи «Тютюнник» [9, с. 939]. 1 січня 1944 р. під час наступу 7-го полку 24-ї стрілецької дивізії 18-ї армії 1-го Українського фронту «Орлюк» і ще четверо повстанців були виявлені червоноармійцями на горіщі однієї із хат у с. Половецьке Бердичівського району. Під час слідства, «Орлюк» спочатку спробував був видати себе за радянського партизана «Миколу Пахомовича Орлюка». Як далі розгорталися події достеменно невідомо, проте за довідкою слідчого

управління контррозвідки Червоної армії «Смерш», «Орлюк» «при спробі втечі з допиту, вбитий [7, с. 364–366].

Керівником бандерівського обласного відділу пропаганди у 1943 р. працював Єфрем (Охрім) Мовчан. Він народився 1918 р. у селянській родині с. Старосілля Андрушівського району. Відомо також, що закінчив педагогічний інститут. Після встановлення нацистського окупаційного режиму Є. Мовчан працював шкільним вчителем і згодом очолив Андрушівський районний провід бандерівської ОУН [4, арк. 35]. У житомирському підпіллі він був відомий як «Охрім» та «Орел» [2, арк. 35, 42].

На середину 1943 р. головним зв'язковим Житомирського обласного проводу був Євген Костюк («Женя» або «Малий»). З літа 1943 р. він діяв у Коростенському районі, звідки виїхав у західні області України [10, арк. 321].

Керівником СБ ОУН(Б) В'ячеслав Загельський «Марко» [10, арк. 321]. Тому Ю. Колісниченко визначала його як «розвідник УПА “Марко”» [3, арк. 15 зв.].

Микола Микулин («Зенон») у 1943 р. очолював військову референтуру обласного проводу та одночасно був заступником керівника обласного керівника [3, арк. 321]. Ця робота була надзвичайно відповідальною, адже саме на початку діяльності загонів УПА ними керували військові штаби територіальних округів ОУН(СД) [14, с. 360].

До липня 1943 р. господарським референтом Житомирського обласного проводу працював Степан Костів («Омелько»), який загинув 2 липня 1943 р. під час бою із поліцією поблизу селища Ружина [11, арк. 16].

Із 12 квітня 1943 р. господарчим референтом бандерівців у Житомирі працювала Юлія Колісниченко («Оксана») [3, арк. 93]. «Зенон» попередньо забезпечив її документами на ім'я Марії Іванівни Поліщук. Офіційною ж причиною приїзду Ю. Колісниченко до Житомира було навчання у сільськогосподарській школі. Ця школа працювала до 15 липня 1943 р. і після її закриття Ю. Колісниченко, щоб продовжувати свою підпільну діяльність у місті, влаштувалася працювати секретарем-машиністкою до Михайлівської автокефальної церкви [5, арк. 216–216 зв.]. Діяльність Ю. Колісниченко на посаді господарчого референта Житомира тривала до кінця вересня 1943 р., коли вона через переслідування нацистів змушена була перейти на нелегальне становище і за наказом «Зенона» вступила до загону УПА, з яким відійшла у Ровенську область [3, арк. 17, 15–15 зв.].

Отже, стратегія ОУН(Б) у 1943 р. зазнала певних змін. Бандерівці, усвідомлюючи неминучість поразки вермахту і повернення радянської влади, переходять до військової стадії діяльності та формування власних збройних сил. На терені Житомирщини ОУН С. Бандери у цей час виступає фактично єдиною антинімецькою силою українського спрямування. Її керівництво спрямувало свою роботу на розширення власної мережі і боротьбу з нацистським окупаційним режимом і радянським підпіллям.

Список використаних джерел та літератури

1. Архів Управління Служби безпеки України в Житомирській області (*далі* – АУ СБУ ЖО), ф. 5, оп. 1, спр. 4021, 294 арк.
2. АУ СБУ ЖО, ф. 5, оп. 1, спр. 11293, 83 арк.
3. АУ СБУ ЖО, ф. 6, оп. 1, спр. 13139, 49 арк.
4. АУ СБУ ЖО, ф. 6, оп. 1, спр. 28795, 152 арк.
5. АУ СБУ ЖО, ф. 6, оп. 1, спр. 29040, в 2 т. Т. 1, 383 арк.
6. Архів Управління Служби безпеки України в Львівській області (*далі* – АУ СБУ ЛО), ф. 5, оп. 2, спр. 54786, 373 арк.
7. Вовк О. Диверсійна група УПА «Схід» / О. Вовк // Український визвольний рух. – Львів, 2012. – Зб. 17. – С. 336–374.
8. Волинь і Полісся : УПА та запілля 1943–1944 : [документи і матеріали] / [упоряд. : О. Вовк, І. Павленко]. – Київ – Торонто, 1999. – 724 с. (Літопис УПА. Нова серія ; т. 2).
9. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та запілля 1944–1946. Документи і матеріали / [упоряд. : О. Вовк, С. Кокін]. – Київ – Торонто, 2006. – 1445 с. – (Літопис УПА. Нова серія ; т. 8).
10. Галузевий державний архів Служби безпеки України (*далі* – ГДА СБУ), ф. 13, спр. 372. Т. 29, 369 арк.
11. Державний архів Рівненської області (*далі* – Держархів Рівненської обл.), ф. Р-30, оп. 2, спр. 41, 17 арк.
12. Діяльність ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України / [упоряд. : В. Іванченко, О. Пагіря]. – Київ – Торонто, 2011. – 1160 с. – (Літопис УПА. Нова серія ; т. 18).
13. ОУН і УПА в 1943 році : [документи]. / [упоряд. : О. Веселова, В. Дзьобак, М. Дубик, В. Сергійчук ; відп. ред. С. Кульчицький]. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2008. – 347 с.
14. Патриляк І. К. Україна в роки Другої світової війни : спроба нового концептуального погляду / І. К. Патриляк, М. А. Боровик. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. – 590 с.

Олена Геча
(м. Житомир)

ЛЕОНІД НАУМОВИЧ ВОЛИНСЬКИЙ – СПАСИТЕЛЬ ШЕДЕВРІВ ДРЕЗДЕНСЬКОЇ ГАЛЕРЕЇ

На межі ХХ–ХХІ ст. усе більшого значення набуває персоніфікація історії. В умовах масового розсекречення архівних документів та